

УДК 347.91/.95

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.07>**Сергій Короєд,**
док. юрид. наук, доцент

ВІДСУТНІСТЬ ПРЕДМЕТА СПОРУ ЯК НОВА ПІДСТАВА ЗАКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ

У статті здійснюється аналіз використання терміна «предмет спору» в тексті Цивільного процесуального кодексу України. На прикладі декількох цивільних справ показується відсутність у судів єдності в розумінні і застосуванні на практиці такої підстави закриття провадження в цивільній справі, як відсутність предмета спору. З'ясовується правова природа предмета спору та розкривається зміст цього процесуального поняття в цивільній справі. Зауважується, що предмет спору може бути або взагалі відсутній на момент відкриття провадження у справі або ж зникнути (припинити існування) вже під час розгляду справи. Обґрунтовується, що предметом спору варто визнавати лише права і обов'язки, а не матеріальні правовідносини, оскільки права і обов'язки якраз і становлять зміст таких правовідносин. Аргументується помилковість віднесення до предмета спору речей (майна), оскільки юридичний спір існує саме щодо прав і обов'язків щодо такого майна. Аналізуються правові позиції касаційних судів господарської та цивільної юрисдикції, які свідчать про діаметрально протилежне розуміння такої підстави закриття (припинення) провадження у справі, як відсутність предмета спору. На підставі системного тлумачення положень статті 255 ЦПК доводиться, що предмет спору може бути або взагалі відсутній на момент відкриття провадження у справі або ж зникнути (припинити існування) вже під час розгляду справи. Обґрунтовується, що оскільки права та обов'язки становлять зміст спірних матеріальних правовідносин сторін, тому відсутність предмета спору означає відсутність спірного матеріального правовідношення між сторонами, яке розглядається як предмет судового розгляду. Наголошується, що відсутність спірного матеріального правовідношення, тобто відсутність предмета судового розгляду, тягне за собою припинення провадження у справі. Робиться висновок, що лише за відсутності спору сторін щодо відповідних прав та обов'язків і відсутності з боку жодної із сторін дій, які свідчать про наявність між ними неврегульованих спірних питань, може йтися про закриття провадження в справі «у зв'язку із відсутністю предмета спору».

Ключові слова: цивільне судочинство, цивільна справа, предмет спору, права та обов'язки, майна, закриття провадження, учасники справи, суд.

Постановка проблеми. Цивільне судочинство, як процесуальна діяльність суду та інших учасників процесу з розгляду і вирішення цивільних справ, здійснюється щодо предмета спору та в межах предмета спору (оскільки, якщо відсутній предмет спору, то втрачається сенс у здійсненні правосуддя). Адже саме щодо предмета спору позивач викладає свої вимоги у позовній заяві (ч. 1 ст. 175 ЦПК України); саме щодо предмета спору викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування учасники справи в заявах по суті справи (ч. 1 ст. 174 ЦПК України); саме щодо предмета спору учасники справи у своєму вступному слові виступають з змістом та підстави своїх вимог і заперечень, а також ставлять питання (ч. 2 і 6 ст. 227 ЦПК України); саме щодо предмета спору учасник справи розпоряджається своїми правами на вільний розсуд (ч. 3 ст. 13 ЦПК Укра-

їни); остаточне визначення предмета спору є завданням підготовчого провадження (п. 1 ч. 1 ст. 189 ЦПК України); зібрані в справі докази мають стосуватися предмета спору (ч. 7 ст. 81, ч. 2 ст. 13 ЦПК України); зустрічний позов та позов третьої особи заявляються щодо предмета спору (ч. 6 ст. 30 ЦПК України) тощо. Поняттям «предмет спору» визначається й тотожність спору, тобто спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав (п. 3, 5 ч. 1 ст. 186, п. 3 ч. 1 ст. 255, п. 4 ч. 1 ст. 257 ЦПК України), повторне вирішення якого не допускається.

Поряд із зазначеними законодавчими положеннями новий Цивільний процесуальний кодекс України в редакції Закону від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII (на відміну від попередніх редакцій ЦПК України 1963 р. і 2004 р.) на законодавчому рівні вперше закріпив таку підставу для закриття

провадження в цивільній справі, як відсутність предмета спору (п. 2 ч. 1 ст. 255 ЦПК України). Проте сам Кодекс дещо неоднозначно характеризує предмет спору. Так, зі змісту одних положень ЦПК України випливає, що предметом спору є «права чи обов'язки» (п. 1 і 3 ч. 2 ст. 50); інші положення Кодексу до предмета спору відносять «активи» (п. 1-1 ч. 1 ст. 150, ч. 3 ст. 151) (а пункт 7 частини першої статті 150, який було виключено на підставі Закону № 460-IX від 15.01.2020, до недавнього часу відносив до предмета спору «річ», яка в порядку забезпечення позову могла бути передана на зберігання іншим особам); Кодекс також закріплює таке поняття, як «місцезнаходження предмета спору» для визначення підсудності подання заяви про забезпечення позову (ч. 1 ст. 152); з предметом спору може бути «пов'язаний правочин, про визнання недійсним якого позивачем може бути подано відповідну заяву» (ч. 3 ст. 199). Відсутнє однозначне розуміння предмета спору в цивільній справі й в юридичній літературі. Це не сприяє єдиному розумінню та юридичній визначеності в застосуванні на практиці такої підстави для закриття провадження в цивільній справі, як відсутність предмета спору, свідченням чого будуть наведені нижче рішення Верховного Суду.

З огляду на зазначене з'ясування правової природи предмета спору та змісту цього процесуального поняття в цивільній справі на підставі аналізу положень ЦПК України, теоретичних засад цивільного процесу та судової практики й ставиться за мету у нашій статті.

Виклад основного матеріалу. Так, ще у 2017 році на етапі обговорення проекту ЦПК України ми вже частково торкалися питання предмета спору в аспекті співвідношення з іншими процесуальними поняттями (предметом позову, предметом судового розгляду, змістом позовних вимог, вимогами позивача). Ми встановили, що поняття «предмет спору» в окремих статтях ЦПК України замінюється іншими поняттями. Наприклад, у ч. 6 ст. 227 йдеться про можливість зняття головуючим поставленого учаснику судового процесу питання, що не стосуються *предмета спору*, а у ч. 10 ст. 230 говориться про зняття головуючим питання, які поставлені свідку, якщо вони не стосуються *предмета розгляду*. Інша норма (п. 6 ч. 1 ст. 251) межі встановлюваних судом обставин пов'язує з *предметом судового розгляду*. Судом здійснюється збір лише тих доказів, що стосуються *предмета спору* (ч. 2 ст. 13, ч. 7 ст. 81). Зустрічний позов та позов третьої особи із

самостійними вимогами заявляється щодо *предмета спору*. Учасники справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування також щодо *предмета спору* (ч. 1 ст. 174, ч. 1 ст. 175). З наведеного випливає, що поставлені учасникам процесу питання, встановлювані судом обставини і зібрані докази та заявлені вимоги і пояснення учасників справи мають стосуватися предмета спору та предмета розгляду. Тобто за змістом наведених положень предмет спору є предметом судового розгляду. З огляду на це, предмет спору (предмет судового розгляду) ми визначали як конкретні матеріальні правовідносини, права і обов'язки, конкретну спірну правову конфліктну ситуацію, що потребує свого розв'язання в суді в ході судової цивільної процесуальної діяльності [1, с. 102-103, 108].

Термін «предмет спору» в юридичній літературі з цивільного процесу трапляється часто, проте характеристика цього процесуального поняття не наводиться, його ознаки не виділяються, зміст не розкривається. Лише в підручнику з цивільного процесу Є. В. Васьковського нам вдалося знайти хоч якесь пояснення, що саме охоплюється поняттям «предмет спору»: в одному випадку говориться про можливість «придбання» відповідачем предмета спору (наприклад, майно, зобов'язання), в іншому випадку зазначається, що предмет спору становить «право або обов'язок» [2, с. 230, 319]. Тобто бачимо, що предметом спору може бути майно, права та обов'язки. Саме з цього виходить і чинний ЦПК України.

У літературі з господарського процесу предмету спору приділено більше уваги, адже в господарському судочинстві в тексті ГПК України вже тривалий час існує така підстава припинення провадження в справі, як відсутність предмета спору. Так, фахівці з господарського процесу предметом спору визнають права (зокрема, право власності на майно або право користування ним) та спірне матеріальне правовідношення між сторонами. Припинення провадження у зв'язку з відсутністю предмета спору в господарському судочинстві можливе, зокрема, у таких випадках: припинення існування предмета спору (наприклад, здійснене в установленому порядку скасування оспорюваного акта), якщо між сторонами у зв'язку з цим не залишилося не врегульованих питань; спір врегульовано самими сторонами шляхом перерахування боргу (передачі майна чи усунення перешкод у користуванні ним) після звернення кредитора з позовом за умови подання доказів такого врегулювання [3, с. 57, 223-224].

Такі критерії оцінки відсутності предмета спору були прописані в п. 3 Роз'яснення Вищого арбітражного суду України від 23.08.1994 № 02-5/612 «Про деякі питання практики застосування статей 80 та 81 Господарського процесуального Кодексу України». Проте пізніше Вищий господарський суд України надав уточнені роз'яснення підставам припинення провадження в справі у зв'язку з відсутністю предмета спору, згідно з якими: господарський суд припиняє провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору (пункт 1-1 частини першої статті 80 ГПК), зокрема, у випадку припинення існування предмета спору (наприклад, сплата суми боргу, знищення спірного майна, скасування оспорюваного акта державного чи іншого органу тощо), якщо між сторонами у зв'язку з цим не залишилося неврегульованих питань. При цьому господарському суду слід мати на увазі, що оскільки відповідний орган не має права скасовувати та вносити зміни до раніше прийнятих ним індивідуальних правових рішень, тобто ненормативних правових актів, що є актами одноразового застосування і вичерпують свою дію фактом їх виконання (стосовно відповідних актів органів місцевого самоврядування про це зазначено також у Рішенні Конституційного Суду України від 16.04.2009 № 7-рп/2009 у справі № 1-9/2009), то такі дії не свідчать про припинення існування предмета спору. Водночас юридична оцінка актів державних та інших органів, прийнятих з питань скасування та внесення змін до згаданих індивідуальних правових рішень, має здійснюватися господарським судом з урахуванням частини другої статті 4 ГПК. Визнання боржником претензії кредитора не є способом припинення зобов'язання і не свідчить про відсутність спору; особа, претензія якої визнана боржником, вправі звернутися до господарського суду з позовом про стягнення визнаної суми коштів. Припинення провадження у справі на підставі зазначеної норми ГПК можливе в разі, коли предмет спору існував на момент виникнення останнього та припинив існування в процесі розгляду справи. Якщо ж він був відсутній і до порушення провадження у справі, то зазначена обставина тягне за собою відмову в позові, а не припинення провадження у справі (п. 4.4. постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції»).

Для цивільного судочинства зазначена підстава закриття (припинення) провадження у справі є новою і до кінця не зро-

зумілою, що породжує на практиці певні труднощі. Усував такі недоліки в правозастосуванні Верховний Суд. Так, наприклад, у справі за позовом дружини померлого (яка проживає в США та є єдиним спадкоємцем першої черги) до брата померлого (який, як спадкоємець другої черги, отримав свідоцтво про право на спадщину після смерті брата) про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини, рішенням суду першої інстанції в позові було відмовлено, а постановою апеляційного суду провадження в справі закрито у зв'язку з відсутністю предмета спору з посиланням на правила нового ЦПК України (пункт 2 частини першої статті 255), тому що, на думку апеляційного суду, оскільки позивач на час відкриття спадщини проживала разом із спадкодавцем, то відповідно до частини третьої статті 1268 ЦК України вважається такою, що прийняла спадщину, а отже, вона не пропустила строк для прийняття спадщини. Верховний Суд з приводу закриття провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору зауважив, що необхідність запровадження такого правила зумовлена тим, що відповідно до статті 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір. Проте поняття «юридичний спір» має тлумачитися широко, виходячи з підходу Європейського суду з прав людини до тлумачення поняття «спір про право» (пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Зокрема, Європейський суд з прав людини зазначає, що відповідно до духу Конвенції поняття «спір про право» має розглядатися не суто технічно – йому слід надавати сутнісного, а не формального значення. Відповідно до частини першої статті 2 ЦПК України завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. З урахуванням викладеного відсутність предмета спору унеможлиблює вирішення справи по суті незалежно від обґрунтованості позову, а відповідно, і здійснення ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів осіб. Прикладами відсутності предмета спору можуть бути дії сторін чи настання обставин, якщо між сторонами у зв'язку з цим не залишилося неврегульованих питань або самими сторонами врегульовано спірні питання. Оскільки право позивачки на спадщину оспорюється, і навіть у разі доведення

того, що позивачка не пропустила строк для прийняття спадщини, але є невизначеність у правах і обов'язках сторін, а у справі наявний іноземний елемент, це не дає підстав стверджувати про відсутність предмета спору у справі (постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 03 травня 2018 року в цивільній справі № 404/251/17, провадження № 61-13405св18).

В іншій справі у спорі між батьками про визначення місця проживання дитини з тих підстав, що відповідач відмовляється у добровільному порядку укласти договір про визначення місця проживання дитини, а тому виникла необхідність у встановленні місця проживання дитини разом з позивачкою, ухвалою суду першої інстанції, залишеною без змін ухвалою апеляційного суду, було закрито провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України, оскільки відповідач у відзиві на позовну заяву зазначив, що сторони після розірвання шлюбу дійшли згоди щодо місця проживання малолітнього сина разом з матір'ю, та написав нотаріально засвідчену заяву про те, що він не заперечує щодо постійного місця проживання сина разом з матір'ю. Верховний Суд зробив висновок, що за змістом пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України суд може закрити провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору, якщо встановить, що предмет спору був відсутній на час пред'явлення позову. Логічно-семантичне тлумачення словосполучення «відсутність предмета спору» в контексті наведеної правової норми дає підстави для висновку про те, що предмет спору має бути відсутній, тобто не існувати на час пред'явлення позову. Якщо предмет спору мав місце, але припинив своє існування (зник) після відкриття провадження у справі внаслідок тих чи інших обставин, зокрема у зв'язку з добровільним врегулюванням спору сторонами, виконанням відповідачем заявлених до нього вимог, фізичним знищенням предмета спору тощо, то провадження у справі не може бути закрито за наведеної правової підстави, оскільки вона полягає саме у відсутності предмета спору, а не у припиненні його існування (зникненні). Якщо предмет спору став відсутній після відкриття провадження у справі, то залежно від обставин, що призвели до зникнення такого предмета, та стадії цивільного процесу, на якій він припинив своє існування, сторони мають цілий ряд передбачених законом процесуальних можливостей припинити подальший розгляд справи, зокрема, шляхом залишення позову

без розгляду, відмови від позову або від поданих апеляційних чи касаційних скарг, визнання позову відповідачем, укладення мирової угоди тощо. Саме такого висновку дійшов Верховний Суд у постанові від 10 квітня 2019 року (справа № 456/647/18, провадження № 61-2018св19). У зв'язку з цим Верховний Суд зазначив, що відсутність заперечень з боку відповідача щодо проживання дитини разом із позивачем не дає підстав говорити про відсутність предмета спору у справі. Так, у справі «Bellet v. France» Європейський Суд з прав людини зазначив, що стаття 6 параграфу 1 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним з аспектів яких є доступ до суду. Рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Право на справедливий судовий розгляд також закріплено Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (частина 1 статті 6). Право на справедливий судовий розгляд охоплює і право кожного на доступ до правосуддя. Верховний Суд дійшов висновку, що суд першої інстанції зробив передчасний та помилковий висновок про закриття провадження, що призвело до неправильного вирішення питання та постановлення ухвали, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі та доступу до суду (постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 13 травня 2020 року в цивільній справі № 686/20582/19-ц, провадження № 61-1807св20).

Ще в одній справі за скаргою на дії та рішення державного виконавця щодо відкриття виконавчого провадження та проведення дій з примусового виконання виконавчого листа ухвалою суду першої інстанції, залишеною без змін ухвалою апеляційного суду, провадження в справі було закрито на підставі пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України, оскільки постановою заступника начальника ВДВС було скасовано оскаржувану постанову державного виконавця про відкриття виконавчого провадження, а будь-які інші процесуальні дії державним виконавцем не вчинялися, тому відсутній предмет спору. Верховний Суд зазначив, що суди не врахували, що прикладом відсутності предмета спору можуть бути дії сторін чи обставини, якщо неврегульовані спірні питання відсутні. Проте заявник зазначив у скарзі до суду першої інстанції, в апеляційній скарзі та в касацій-

ній скарзі, що він оскаржував також вчинення державним виконавцем дій у незаконно відкритому виконавчому провадженні (постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 червня 2020 року в цивільній справі № 715/974/13-ц, провадження № 61-3694св20).

Наведені вище правові позиції касаційних судів господарської та цивільної юрисдикції свідчать про діаметрально протилежне розуміння зазначеної підстави закриття (припинення) провадження у справі. Так, якщо в господарському судочинстві, згідно із роз'ясненнями Пленуму Вищого господарського суду України (які продовжують сьогодні неофіційно застосовуватись господарськими судами), припинення провадження у справі можливе, коли предмет спору існував на момент прийняття судом позову до розгляду та припинив існування в процесі розгляду справи (якщо ж предмет спору був відсутній до порушення провадження у справі, то зазначена обставина тягне за собою відмову в позові, а не припинення провадження у справі). У цивільному ж судочинстві, як висловився нещодавно Верховний Суд в одній зі справ, суд може закрити провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору, якщо встановить, що предмет спору був відсутній на час пред'явлення позову (предмет спору має бути відсутній, тобто не існувати на час пред'явлення позову). Але в іншому рішенні Верховного Суду наводиться приклад відсутності спору: дії сторін, чи настання обставин, якщо між сторонами у зв'язку з цим не залишилося неврегульованих питань або самими сторонами врегульовано спірні питання. Тобто з цього положення можна зробити висновок, що предмет спору може «зникнути» (припинити своє існування), і якщо між сторонами у зв'язку з цим не залишилося неврегульованих питань, то провадження в справі підлягає закриттю з цієї підстави.

Водночас системний аналіз змісту наведених у статті 255 ЦПК України підстав закриття провадження у справі свідчить, що наведені підстави можуть виникнути або бути виявлені судом в будь-який момент на будь-якій стадії процесу. Причому більшість з обставин можуть як існувати на момент відкриття провадження у справі (але про них суду було не відомо, а стає відомо лише після відкриття провадження у справі), так і виникнути (з'явитись) вже після відкриття провадження. Це дає підстави для висновку, що предмет спору може бути або взагалі відсутній на момент відкриття провадження у справі або ж зникнути (припи-

нити існування) вже під час розгляду справи. Отже, факт відсутності предмета спору варто розглядати лише станом на момент вирішення питання закриття провадження у справі, а момент його зникнення (припинення) значення мати не повинен, адже, як зауважив Верховний Суд у вищенаведеній справі, відсутність предмета спору унеможливорює вирішення справи по суті незалежно від обґрунтованості позову. Отже, провадження в справі має закриватись за п. 2 ч. 1 ст. 255 ЦПК України незалежно від того, чи зник предмет спору під час розгляду справи чи його взагалі не існувало на момент відкриття провадження у справі. Більше того, серед підстав відмови у відкритті провадження у справі чи повернення позовної заяви немає такої підстави, як відсутність предмета спору; встановити відсутність предмета спору можливо лише під час розгляду справи, тому й наслідки для обох випадків мають бути єдиними – закриття провадження у справі за п. 2 ч. 1 ст. 255 ЦПК України.

Повертаючись до змісту поняття предмета спору зауважимо, що предметом спору варто визнавати лише права і обов'язки, а не матеріальні правовідносини, оскільки права і обов'язки якраз й становлять зміст таких правовідносин. Не можна погодитись із віднесенням до предмета спору речей (майна), оскільки юридичний спір існує саме щодо прав на таке майно (права власності, права користування тощо). Тому предмет спору юридично може стосуватися лише прав і обов'язків. До того ж, як ми аргументували раніше, предмет спору є предметом судового розгляду, проте безпосередньо «річ» або «майно» не може бути предметом судового розгляду; останнім можуть бути лише права та обов'язки щодо такого майна. А тому навіть знищення речі при розгляді справи в суді не може означати відсутність предмета спору, якщо між сторонами залишилися неврегульовані спірні питання щодо прав на таке майно.

Висновки

Враховуючи, що права та обов'язки становлять зміст спірних матеріальних правовідносин сторін, варто погодитись, що відсутність предмета спору означає відсутність спірного матеріального правовідношення між сторонами (адже спірне матеріальне правовідношення, як було зазначено вище, розглядається як предмет судового розгляду). Отже відсутність спірного матеріального правовідношення, тобто відсутність предмета судового розгляду, тягне за собою припинення провадження у справі. А підстави припинення матеріального правовід-

ношення як цивільного зобов'язання визначені Цивільним кодексом України. І лише за відсутності спору сторін щодо відповідних прав та обов'язків і відсутності з боку жодної із сторін дій, які свідчать про наявність між ними неврегульованих спірних питань, може йтися про закриття провадження в справі на підставі п. 2 ч. 1 ст. 255 ЦПК України – у зв'язку із відсутністю предмета спору.

Список використаних джерел:

1. Короєд С. О. Предмет спору, предмет позову, предмет судового розгляду, зміст позо-

вних вимог, вимоги позивача: співвідношення процесуальних понять за проектом нової редакції ЦПК України в контексті їх уніфікованого розуміння. *Держава і право*: збірник наукових праць. Серія «Юридичні науки». Випуск 77. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2017. С. 99–112.

2. Васильковський Е. В. Учебник гражданского процесса / под редакцией и с предисловием В. А. Томсинова. Москва: Издательство «Зерцало», 2003. 464 с.

3. Господарське процесуальне право : підручник / О. П. Подцерковний, О. О. Квасніцька, Т. В. Степанова та ін.; за ред. О. П. Подцерковного, М. Ю. Каргузова. Харків: Одіссея, 2012. 400 с.

Serhii Koroied. Absence of the subject matter of the dispute as a new ground for closing the proceedings in a civil case

An analysis of the use of the term "subject of dispute" in the text of the Civil Procedure Code of Ukraine. The example of several civil cases shows the lack of unity in the courts in understanding and applying in practice such a ground for closing the proceedings in a civil case, as the absence of the subject matter of the dispute. The legal nature of the subject matter of the dispute is clarified and the meaning of this procedural concept in a civil case is revealed. It is noted that the subject matter of the dispute may be either absent at the time of the opening of the proceedings or disappear (cease to exist) during the proceedings. It is substantiated that the subject matter of the dispute should be recognized only rights and obligations, not material legal relations, as rights and obligations are precisely the content of such legal relations. It is argued that it is incorrect to consider property as the subject matter, as a legal dispute exists over the rights and obligations in respect of such property. The legal positions of the courts of cassation of commercial and civil jurisdiction are analyzed, which testify to the diametrically opposite understanding of such a ground for closing (terminating) the proceedings as the absence of the subject matter of the dispute. Based on a systematic interpretation of the provisions of Article 255 of the CPC, it is proved that the subject matter of the dispute may be either absent at the time of the opening of the proceedings or disappear (cease to exist) during the proceedings. It is argued that since the rights and obligations constitute the content of the disputed substantive legal relationship of the parties, the absence of the subject matter of the dispute means the absence of the disputed substantive legal relationship between the parties, which is considered as the subject of litigation. It is emphasized that the absence of the disputed material legal relationship, ie the absence of the subject of the court proceedings, leads to the termination of the proceedings. It is concluded that only in the absence of a dispute between the parties on the respective rights and obligations and in the absence of any of the parties actions that indicate the existence of unresolved disputes between them, only then it can be considered closing of the proceedings on the basis of – "in due to the absence of the subject matter of the dispute."

Key words: civil proceedings, civil case, subject of dispute, rights and obligations, property, closing of proceedings, participants in the case, court.

